

MỘT SỐ BIỆN PHÁP NÂNG CAO NĂNG LỰC SỰ PHẠM CHO GIẢNG VIÊN KHOA HỌC XÃ HỘI VÀ NHÂN VĂN TẠI CÁC TRƯỜNG SĨ QUAN QUÂN ĐỘI

TS. NGUYỄN NGỌC SÁNG

Trưởng Đại học Nguyễn Huệ - Đồng Nai

1. Đặt vấn đề

Hiện nay, chất lượng đội ngũ giảng viên nói chung, giảng viên khoa học xã hội và nhân văn nói riêng được cấu thành bởi các yếu tố: trình độ kiến thức, năng lực sự phạm (NLSP), kinh nghiệm thực tiễn và phẩm chất chính trị, đạo đức. Trong đó, NLSP - thành phần chủ yếu tạo nên uy tín của giảng viên, là yếu tố cơ bản quyết định chất lượng giảng dạy.

Những năm qua, đội ngũ giảng viên cơ bản đã ý thức được vai trò trách nhiệm đối với xã hội, quân đội và nhiệm vụ giáo dục - đào tạo của nhà trường. Một số giảng viên có sự phát triển khá tốt về kỹ năng và phương pháp sư phạm, đáp ứng yêu cầu giảng dạy, nghiên cứu khoa học. Tuy nhiên, trình độ chuyên môn và phương pháp giảng dạy bậc Đại học của một số giảng viên còn hạn chế, năng lực xử lý các tình huống sư phạm chưa linh hoạt nên chất lượng dạy học chưa cao, ứng xử trong giao tiếp sư phạm quân sự chưa linh hoạt, khéo léo. Điều đó ảnh hưởng không nhỏ đến chất lượng đội ngũ sĩ quan quân đội là vấn đề cấp thiết hiện nay.

2. Khái niệm NLSP

NLSP là tổng hợp những phẩm chất tâm - sinh lý của nhà sư phạm đáp ứng với yêu cầu của hoạt động sư phạm, bảo đảm cho hoạt động này nhanh chóng thành thạo và đạt hiệu quả cao. NLSP gồm hệ thống các phẩm chất tâm lý nhận thức; phẩm chất cảm xúc, tình cảm, ý chí; động cơ, xu hướng nghề nghiệp; phẩm chất giao tiếp sư phạm. Trong đó, các thuộc tính tâm - sinh lý cá nhân, trình độ đào tạo và quá trình trải nghiệm thực tiễn nghề nghiệp sư phạm là những yếu tố quan trọng nhất.

NLSP là một phẩm chất tâm lý đặc biệt của nhân cách nhà sư phạm, khi xem xét NLSP thông qua hoạt động sư phạm của giảng viên và thể hiện ở mặt hiệu suất hoạt động của nhà sư phạm, tạo nên giá trị xã hội trong nhân cách nhà sư phạm.

NLSP không phải là những thuộc tính tự nhiên có sẵn, quá trình hình thành và phát triển NLSP tuân theo quy luật về sự phát triển của năng lực chung, đồng thời được hình thành và phát triển trong quá trình học tập, rèn luyện và thực tiễn hoạt động nghề nghiệp sư phạm của giảng viên.

NLSP và phẩm chất sư phạm tuy có điểm khác nhau, nhưng có mối quan hệ chặt chẽ với nhau. Các phẩm chất sư phạm và NLSP đều là tổ chức của ba yếu tố tâm lý cơ bản: nhận thức, tình cảm, ý chí. Vì thế, NLSP bao gồm có: năng lực trí tuệ (nhận thức), tình cảm trí tuệ và hành động trí tuệ (ý chí). Cả phẩm chất sư phạm và NLSP tạo thành một hệ thống hoàn chỉnh thống nhất biện chứng,

chỉ phối lẫn nhau tạo nên một cấu trúc - đó là một tổ hợp các yếu tố và mối quan hệ giữa các yếu tố đó; đồng thời tạo ra một thể thống nhất trọn vẹn bảo đảm thuận lợi cho việc thực hiện các chức năng, nhiệm vụ dạy học và giáo dục đạt hiệu quả cao nhất.

3. Các yếu tố quy định sự hình thành, phát triển NLSP

Quá trình hình thành, phát triển NLSP của giảng viên được quy định bởi nhiều yếu tố, trong đó có hai nhóm yếu tố cơ bản là: nhóm các yếu tố thuộc về chủ thể và nhóm các yếu tố thuộc về khách thể và môi trường hoạt động sư phạm của giảng viên.

3.1. Nhóm các yếu tố thuộc về chủ thể

- *Tổ chất (bẩm sinh di truyền)* gồm: cấu tạo của não bộ, cấu trúc đặc điểm hoạt động thần kinh cấp cao, cấu tạo và vận động các giác quan, thể trạng, giới tính, lứa tuổi... đây là yếu tố không thể thiếu trong sự hình thành phát triển năng lực cá nhân. Nếu giảng viên có tổ chất tốt sẽ ảnh hưởng tích cực đến quá trình hình thành và phát triển NLSP.

- *Tri thức và tầm hiểu biết khoa học của giảng viên:* Chức năng cơ bản của dạy học và giáo dục là trang bị kiến thức và phát triển các phẩm chất nhân cách người học. Vì vậy, giảng viên phải có tri thức và tầm hiểu biết khoa học trên các lĩnh vực như: tri thức khoa học chung về tự nhiên, xã hội và con người; tri thức khoa học thuộc lĩnh vực chuyên ngành giảng dạy; tri thức về phương pháp và kỹ năng hoạt động nghề nghiệp. Đây là phương tiện, công cụ đặc biệt để hành nghề của mỗi giảng viên.

- Các phẩm chất tâm lý thích ứng với hoạt động nghề nghiệp sư phạm được biểu hiện ở xu hướng nghề nghiệp sư phạm ổn định, yêu nghề, say mê với sự nghiệp "trồng người", có trí nhớ tốt, có năng lực trí tuệ khá, có ngôn ngữ trong sáng, giản dị, có năng lực giao tiếp sư phạm và có tri thức hiểu biết những vấn đề chính trị xã hội.

- *Thâm niên và kinh nghiệm hoạt động sư phạm của giảng viên* là vấn đề rất quan trọng trong các lĩnh vực hoạt động nghề nghiệp sư phạm quân sự cụ thể. Nhờ có kinh nghiệm thực tiễn công tác, mỗi giảng viên sẽ tạo điều kiện thuận lợi cho hoạt động nghề nghiệp đạt chất lượng và hiệu quả cao hơn.

- *Tính tích cực học tập nghiên cứu của giảng viên:*

Tính tích cực học tập của giảng viên bắt nguồn từ nhu cầu và được thể hiện ra ở hệ thống động cơ, mục đích, sự hứng thú, say mê hoạt động nhằm chiếm lĩnh hệ thống kiến thức, kỹ xảo, kỹ năng và lựa chọn phương pháp làm việc tối ưu nhất của giảng viên trong quá trình giảng dạy, công tác của giảng viên. Đây là nhân tố giữ vai trò quyết định sự phát triển NLSP của giảng viên.

3.2. Nhóm các yếu tố thuộc về khách thể và môi trường sư phạm

- Mục tiêu, chương trình, nội dung giáo dục - đào tạo ở các trường là yếu tố có vai trò quan trọng định hướng cho sự vận động phát triển của quá trình đào tạo nói chung và phát triển NLSP của giảng viên nói riêng. Mặt khác, nó còn là yếu tố quy định hệ thống những tri thức, kĩ xảo, kĩ năng và năng lực thực hành nghề nghiệp sư phạm cần có của mỗi giảng viên.

- Cơ sở vật chất, phương tiện dạy học bao gồm hệ thống giảng đường, phòng học chuyên dùng, thư viện, thao trường, bãi tập, mô hình, bảng kẻ, sơ đồ, sa bàn, bản đồ; sách báo, tài liệu, phim huấn luyện, hệ thống máy tính, đèn chiếu.... Đây là yếu tố thường xuyên ảnh hưởng đến chất lượng, hiệu quả của hoạt động giảng dạy và quá trình phát triển NLSP.

- Môi trường sư phạm của tập thể giảng viên trong khoa, chủ yếu là sự đòi hỏi cao lẫn nhau trong công việc, tinh thần đoàn kết tương trợ giúp đỡ nhau, tôn trọng lẫn nhau, có bầu không khí làm việc dân chủ, khoa học; mối quan hệ qua lại giữa các giảng viên trong khoa; sự giao tiếp với các đồng nghiệp trong tập thể sư phạm; yếu tố hàng ngày tác động trực tiếp đến quá trình phát triển NLSP của giảng viên, đồng thời trực tiếp góp phần xây dựng phẩm chất xu hướng nghề nghiệp sư phạm của mỗi cá nhân.

- Tính tích cực nhận thức về mục tiêu đào tạo của học viên, sự say mê hứng thú học tập, tích cực chủ động sáng tạo trong nghiên cứu, có ý chí vươn lên trong học tập và kết quả học tập luôn hoàn thành mức khá, tốt. Đây là nhân tố đặc biệt quan trọng tạo động lực trực tiếp cho giảng viên trong dạy học và giáo dục xây dựng nhân cách học viên, thực hiện thắng lợi mục tiêu giáo dục - đào tạo đề ra.

Tóm lại, các nhân tố trên đây có quan hệ thống nhất biện chứng tác động qua lại lẫn nhau, quy định sự hình thành và phát triển NLSP của giảng viên, trực tiếp có ảnh hưởng đến chất lượng, hiệu quả hoạt động nghề nghiệp. Đồng thời đặt ra yêu cầu cao đối với công tác bồi dưỡng và phát triển đội ngũ giảng viên về phẩm chất, NLSP đáp ứng với yêu cầu hoạt động giảng dạy các môn khoa học xã hội trong các trường sĩ quan quân đội.

4. Một số biện pháp cơ bản nhằm nâng cao NLSP cho giảng viên khoa học xã hội và nhân văn ở các trường sĩ quan quân đội

4.1. Thường xuyên giáo dục nâng cao nhận thức chính trị, xây dựng động cơ nghề nghiệp sư phạm cho đội ngũ giảng viên

Các nhà trường cần đẩy mạnh công tác giáo dục chính trị, tư tưởng nhằm nâng cao nhận thức trách nhiệm công tác, xây dựng động cơ nghề nghiệp, xu hướng sư phạm ổn định cho giảng viên; làm cho mỗi giảng viên luôn nêu cao tinh thần trách nhiệm, toàn tâm, toàn ý với nhiệm vụ chuyên môn, tích cực tu dưỡng, rèn luyện phẩm chất và NLSP của người giảng viên nhà trường sĩ quan quân đội. Mặt khác, thường xuyên đấu tranh loại bỏ các động cơ sai trái, không phù hợp. Mọi hoạt động của giảng viên đều hướng vào việc thực hiện thắng lợi nhiệm vụ giáo dục - đào tạo của nhà trường.

Bên cạnh đó, cần kết hợp tốt giữa giáo dục chính

trị, tư tưởng, đạo đức, nghề nghiệp với định hướng giá trị nhân cách cho giảng viên dưới nhiều hình thức đa dạng và phong phú, hướng cho giảng viên biết chiếm lĩnh hệ thống các giá trị phù hợp với chuẩn mực đạo đức xã hội xã hội chủ nghĩa, pháp luật nhà nước, kỉ luật quân đội, quy định của nhà trường. Đồng thời, mỗi giảng viên phải là tấm gương sáng và là điểm tựa tinh thần vững chắc cho học viên noi theo.

4.2. Tăng cường bồi dưỡng lí luận dạy học và kĩ năng sư phạm cho đội ngũ giảng viên khoa học xã hội và nhân văn

Trong quá trình hoạt động sư phạm, lí luận dạy học và kĩ năng sư phạm là yếu tố quan trọng nhất để giảng viên hoàn thành nhiệm vụ và thể hiện NLSP của họ. Nếu không nắm vững lí luận dạy học và kĩ năng sư phạm thì giảng viên không thực hiện được nhiệm vụ theo chức trách. Vì vậy, giảng viên khoa học xã hội và nhân văn trong các trường sĩ quan nhất thiết phải trải qua chương trình đào tạo giáo viên trước khi trực tiếp giảng dạy. Bên cạnh đó, lãnh đạo, chỉ huy các khoa cần quan tâm bồi dưỡng các kĩ năng sư phạm cần thiết cho giảng viên như: khả năng trình bày các vấn đề, cập nhật, lựa chọn và xử lí thông tin; khả năng chế biến các tài liệu giảng dạy, học tập; khả năng phân tích, tổng hợp kiến thức để xây dựng giáo án; khả năng thiết kế một bài giảng logic, khoa học; khả năng sử dụng thành thạo phương tiện kĩ thuật dạy học hiện đại và khả năng phát hiện vấn đề và thực hành nghiên cứu khoa học của giảng viên...

Bằng nhiều biện pháp khác nhau nhằm đưa giảng viên vào hoạt động thực tiễn sư phạm qua đó bồi dưỡng nâng cao NLSP cho mỗi giảng viên "gắn lí luận với thực tiễn, kết hợp bồi dưỡng kiến thức, năng lực tư duy với rèn luyện năng lực thực hành, kết hợp chặt chẽ giữa đào tạo tại trường với đào tạo tại đơn vị, đào tạo với tự đào tạo liên tục trong quá trình công tác"[1].

Việc bồi dưỡng, rèn luyện các kĩ năng sư phạm có hiệu quả nhất là thông qua thực tiễn hoạt động sư phạm của giảng viên. Quá trình này phải được tiến hành đồng thời và lồng ghép trong tất cả các hình thức hoạt động sư phạm của mỗi giảng viên cũng như tập thể sư phạm trong nhà trường, nhằm bảo đảm sự tác động tương hỗ và kiểm tra giúp đỡ nhau cùng hoàn thành nhiệm vụ. Mặt khác, lãnh đạo, chỉ huy nhà trường cần có kế hoạch tổ chức các hình thức, phương pháp hoạt động bồi dưỡng kĩ năng sư phạm cho giảng viên một cách linh hoạt, sáng tạo ở các phạm vi quy mô khác nhau, theo đúng quy trình sư phạm. Các biện pháp bồi dưỡng NLSP phải được thể hiện rõ trong các hoạt động lãnh đạo, chỉ đạo, quản lí hàng ngày cả ở cấp bộ môn, khoa giáo viên và cấp nhà trường, nhằm tạo sự thống nhất cả về mục tiêu, nội dung và cách đánh giá kết quả đạt được trong quá trình thực hiện kế hoạch.

4.3. Phát huy vai trò tự tu dưỡng, rèn luyện nâng cao NLSP của giảng viên khoa học xã hội và nhân văn ở các trường sĩ quan quân đội

Đảng khẳng định: "Đổi mới căn bản và toàn diện giáo dục, đào tạo, thực hiện đồng bộ các giải pháp phát triển và nâng cao chất lượng giáo dục - đào tạo"[2]. Trước yêu cầu nhiệm vụ giáo dục - đào tạo của nhà trường quân đội ngày càng phát triển, vấn đề nâng cao

NLSP của mỗi giảng viên phụ thuộc vào sự nỗ lực chủ quan của chính bản thân họ. Thực tiễn kết quả khảo sát vừa qua cho thấy, 95,33% ý kiến cho rằng tự tu dưỡng rèn luyện nâng cao NLSP của giảng viên là vấn đề cơ bản, (trong đó 90,51% khẳng định là vấn đề quyết định) trong việc nâng cao NLSP cho giảng viên khoa học xã hội và nhân văn ở các trường sĩ quan quân đội hiện nay.

Đặc trưng cơ bản của hoạt động tự bồi dưỡng, rèn luyện nâng cao NLSP của giảng viên là tính tích cực tự giác, sự nỗ lực chủ quan của mỗi giảng viên trong hoạt động dạy học. Mặt khác, thực tiễn thời gian qua đã chứng tỏ công tác đào tạo, bồi dưỡng đội ngũ giảng viên của nhà trường dù có cố gắng đến đâu chăng nữa, nhưng bản thân mỗi giảng viên thiếu tích cực, ngại học tập, tu dưỡng rèn luyện phần đầu vươn lên thì không thể có được đội ngũ giảng viên khoa học xã hội và nhân văn có chất lượng tốt. Vì vậy, để nâng cao NLSP cho giảng viên khoa học xã hội và nhân văn ở các trường sĩ quan quân đội, bên cạnh việc phát huy vai trò trách nhiệm của các lực lượng tham gia bồi dưỡng, xây dựng đội ngũ giảng viên, cần phải đề cao trách nhiệm của mỗi giảng viên trong tự tu dưỡng rèn luyện mình. Trong đó, yêu cầu cơ bản là khơi dậy tính tích cực, chủ động tự giác học tập, nghiên cứu, cầu tiến bộ, phấn đấu không ngừng để đạt chuẩn chức danh mà họ đảm nhiệm. Mặt khác, cần phát huy vai trò kèm cặp, hướng dẫn, giúp đỡ của những giảng viên giỏi, giảng viên có kinh nghiệm giảng dạy và nghiên cứu khoa học đối với giảng viên mới, giảng viên trẻ, giúp họ hoàn thành nhiệm vụ giảng dạy, từng bước phát triển kỹ năng sư phạm và nâng cao NLSP.

4.4. Tăng cường vai trò của lãnh đạo, chỉ huy khoa, bộ môn trong bồi dưỡng nâng cao NLSP cho giảng viên

Hoạt động của đảng ủy, chỉ huy khoa; chỉ ủy, chi bộ ở bộ môn có vai trò hết sức quan trọng trong định hướng, chỉ đạo và trực tiếp triển khai tổ chức bồi dưỡng NLSP cho đội ngũ giảng viên. Mặt khác, kết quả đạt được trong hoạt động bồi dưỡng nâng cao NLSP cho đội ngũ giảng viên là cơ sở quan trọng đánh giá năng lực lãnh đạo, chỉ huy của cấp ủy, chỉ huy các cấp. Vì vậy, trong quá trình lãnh đạo, chỉ huy của mình, đảng ủy, chỉ huy khoa, bộ môn phải thường xuyên bổ sung, hoàn thiện các chủ trương, biện pháp cụ thể nhằm bồi dưỡng nâng cao NLSP cho đội ngũ giảng viên. Trong đó, cần đẩy mạnh thực hiện phong trào xây dựng "Bộ môn ba tốt" (Giảng dạy tốt, Nghiên cứu khoa học tốt, Xây dựng chính quy tốt) và cuộc vận động "Nói không với tiêu cực trong thi cử và bệnh thành tích trong giáo dục"; tích cực đổi mới phương pháp giảng dạy theo hướng phát huy tính tích cực, chủ động sáng tạo của người học, góp phần cùng toàn trường nâng cao chất lượng giáo dục - đào tạo.

Đội ngũ cán bộ quản lý cấp khoa, bộ môn phải thể hiện tính tiên phong gương mẫu. Những giảng viên nòng cốt, có năng lực tốt phải thể hiện rõ tính chuẩn mực cả về phẩm chất, năng lực giảng dạy và tác phong nghiên cứu khoa học trong việc tự tu dưỡng rèn luyện nâng cao NLSP, từ đó hình thành những phong cách sư phạm mẫu mực trong tập thể, tạo ra môi trường văn hóa sư phạm tích cực để các thế hệ giảng viên trẻ noi theo. Đồng thời, cần tránh tình trạng trong khi số giảng viên trẻ hăng hái, tích cực, số giảng viên có thâm niên giảng

dạy biểu hiện thỏa mãn dừng lại, ảnh hưởng không tốt đến tập thể khoa, bộ môn. Mặt khác, phải xây dựng tốt mối quan hệ đoàn kết giúp đỡ, tôn trọng lẫn nhau vì sự trưởng thành của các thành viên trong khoa, bộ môn vì sự nghiệp giáo dục - đào tạo của quân đội, nhà trường; đồng thời phải thường xuyên đẩy mạnh các hoạt động phương pháp như: bình giảng, dự giảng, thông qua bài, giảng mẫu, tập giảng, tham quan huấn luyện, rút kinh nghiệm kịp thời, qua đó bồi dưỡng nâng cao NLSP cho giảng viên khoa học xã hội và nhân văn không ngừng đáp ứng yêu cầu, nhiệm vụ giảng dạy trong giai đoạn mới.

5. Kết luận

Nâng cao NLSP cho giảng viên khoa học xã hội và nhân văn ở các trường sĩ quan quân đội là nội dung quan trọng trong "Đề án kiện toàn và phát triển đội ngũ nhà giáo quân đội" do Đảng xác định, là một trong những yếu tố quyết định chất lượng, hiệu quả giáo dục - đào tạo ở các trường sĩ quan, nhằm đào tạo ra những cán bộ sĩ quan chỉ huy có trình độ đại học đáp ứng yêu cầu của sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc trong tình hình mới. Tuy nhiên, đây là nhiệm vụ khá khăn phức tạp, cần phải được các cơ quan quản lý giáo dục, các trường sĩ quan quân đội nghiên cứu, phối hợp để thực hiện đồng bộ các giải pháp bồi dưỡng nâng cao NLSP cho giảng viên khoa học xã hội đạt hiệu quả nhất. "Phần đầu những năm 2020 có đủ số lượng nhà giáo theo biên chế, chú trọng nâng cao trình độ học vấn và tay nghề sư phạm cũng như kinh nghiệm thực tiễn giảng dạy đạt chuẩn các yếu tố quy định của Bộ Quốc phòng về giữ chức vụ" [3] mà Nghị quyết của Đảng đã xác định.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Nghị quyết số 86 của Đảng ủy Quân sự Trung ương (nay là Quân ủy Trung ương) về Công tác giáo dục - đào tạo trong tình hình mới (2007), NXB Quân đội nhân dân, Hà Nội.
- [2]. Lê Văn Hồng (chủ biên), Lê Ngọc Lan - Nguyễn Văn Thàng, (2001), *Tâm lý học lứa tuổi và tâm lý học sư phạm*, NXB Đại học Quốc gia, Hà Nội.
- [3]. Nguyễn Văn Lê, (2006), *Giao tiếp sư phạm*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.
- [4]. Lê Minh Vượng, (2009), *Quy trình đánh giá năng lực lực sư phạm quân sự của đội ngũ giảng viên hiện nay*, NXB Chính trị - Hành chính, Hà Nội.

SUMMARY

This article deals with psychology measures to improve pedagogical competence for lecturers in social sciences and humanities at colleges of army officers. Four measures were: 1/Regular education to raise political awareness, develop professional pedagogy motivation; 2/Strengthening in-service training of teaching theories and pedagogical skills; 3/Promoting the role of self-learning, improve training of pedagogical competence; 4/ Strengthening the role of leaders, faculties and departments commanders in fostering pedagogical competence for lecturers.

Keywords: Pedagogical competence; lecturers; social sciences and humanities; colleges of army officers.